

VLAAMSE COMMISSIE ONROEREND ERFGOED

ADVIES VCOE 2016|048 VAN 12 MEI 2016

OVER DE VOORLOPIGE BESCHERMING ALS ARCHEOLOGISCHE SITE VAN DE PREHISTORISCHE SITE VAN DE BERGENMEERSEN IN WICHELEN, NAAR AANLEIDING VAN DE ADVIESVRAAG VAN MINISTER GEERT BOURGEOIS VAN 8 APRIL 2016

De Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed, rechtsgeldig samengesteld, brengt op 12 mei 2016 volgend advies uit:

1. De VCOE ontving op 8 april 2016 een adviesvraag van Geert Bourgeois, minister-president van de Vlaamse Regering en minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed over de voorlopige bescherming als archeologische site van 'de prehistorische site van de Bergenmeersen in Wichelen'. De commissie spreekt zich in voorliggend advies uit over de documenten in het kader van de voorlopige bescherming met name (a) het ministeriële besluit tot voorlopige bescherming, (b) de fotoregistratie, (c) het afbakeningsplan en (d) het beschermingsvoorstel.
2. De commissie erkent de erfgoedwaarde van de prehistorische archeologische site in Wichelen. De site bevindt zich in een meanderbocht van de huidige Schelde. Dankzij deze ligging en de bedekking met veen en klei is de versterking van de site gering. Bovendien biedt de waterverzadigde context meer kans op de bewaring van organisch archeologisch materiaal (bot, zaden, vruchten, hout,...). De gebieden in het Scheldebekken werden in het kader van het Sigma-plan vanuit archeologisch en paleolandschappelijk perspectief onderzocht. Archeologisch prospectieonderzoek op basis van boor- en geofysisch onderzoek toonde aan dat de aanwezigheid van archeologische sites en artefacten (prehistorie-nieuwe tijd) nauw samenhangt met de geologische opbouw van het gebied. De Bergenmeersen is één van de gebieden waarvoor het behoud in situ wordt nagestreefd en waarvoor het Sigmaplan werd aangepast. In 2012 werd in het gebied een preventieve archeologische opgraving uitgevoerd, waarbij duidelijk sporen uit verschillende periodes werden teruggevonden. Er zijn ondertussen verschillende vindplaatsen bekend uit verschillende periodes.

De commissie erkent dat het gaat om een site met een hoge landschappelijke, contextuele en ensemblewaarde. Eerder onderzoek op sites in de Scheldevallei toonde aan dat deze gebieden een waardevolle bijdrage kunnen leveren aan de kennis over de overgang van jager-verzamelaars, naar landbouweconomieën (neolithisering). Tevens biedt de site onderzoekspotentieel voor het vroeg- en midden mesolithicum.

De commissie ondersteunt artikel 1 van het ministerieel besluit waarin de bescherming van de prehistorische site van de Bergenmeersen als archeologische site wordt vastgelegd.

De afbakening is gebaseerd op het booronderzoek, uitgevoerd in 2009. De commissie ondersteunt de voorgestelde afbakening.

3. Artikel 2 van het ministerieel besluit verwijst naar de archeologische waarde die de bescherming verantwoordt en beschrijft de erfgoedkenmerken en erfgoedelementen die het monument kenmerken.

De huidige topografie van het gebied toont nog duidelijk zichtbaar twee grote meanderlussen van de voorloper van de huidige Schelde. De vroegere waterloop bestond uit een stelsel van

brede en diepe rivieren, welke mee het landschap en de ondergrond hebben bepaald. Boringen toonden sporen van het vroegere riviernetwerk aan in de ondergrond van de Bergenmeersen. De vroegere rivierlopen en de samenvloeiing van de waterlopen hebben een prominente rug afgebakend waarvan de lager gelegen gedeelten zich in de loop der tijd hebben gevuld met sediment.

De belangrijkste waarnemingen in gebied Bergenmeersen dateren van het prospectieonderzoek van 2009. Vier prospectiezones op de rug bevatten duidelijk restanten van prehistorische aanwezigheid en wijzen op een complex aan vindplaatsen uit prehistorie. Daarnaast wijst het ministerieel besluit op de collectie baggervondsten van de 'Paardeweide'. Het betreft de grootste vondst hertshoornen objecten uit de Scheldevallei die in direct verband kan worden gebracht met de aanwezigheid van nederzettingen aan de oevers van de vroegere rivier. Het gaat om 200 artefacten bestaande uit werktuigen en werktuigafval waarvan een selectie werd gedateerd op basis van radiokoolstofmethoden.

Naast deze twee clusters zijn voor het gebied een heel aantal baggervondsten bekend uit de midden bronstijd en late bronstijd, maar ook uit de vroege middeleeuwen.

Het ministerieel besluit geeft tevens aan dat ook in de omgeving van het afgebakende gebied waardevolle resten werden teruggevonden. In het kader van de preventieve opgravingen in 2012 werd onder meer een laatmiddeleeuwse (13de-14de eeuw) circulaire omgrachting, afkomstig van een zogenaamde 'motte'-versterking teruggevonden, een groot aantal sporen uit de nieuwe tijden (17de-18de eeuw) te relateren aan de aanwezigheid van het 'Hof ter Zeypen', een hoeve gelegen in het zuidoosten van de Bergenmeersen.

4. Artikel 3 van het ministerieel besluit gaat in op de beheersdoelstellingen. De bescherming van de prehistorische vindplaats van de Bergenmeersen beoogt een behoud in situ.

De commissie vindt het positief dat in het kader van het Sigmaplan maatregelen werden genomen om het in situ behoud te garanderen. Het is positief dat de loop van de nieuwe getijdengeul werd aangepast zodat de prehistorische site vermeden kon worden. De commissie stelt vast dat de nodige maatregelen voor behoud werden genomen. Tevens ondersteunt de commissie de doelstelling om op lange termijn om – in functie van de toekomstige getijdenwerking van de Schelde – eventueel bijkomende erosiewerende maatregelen te nemen.

5. De commissie gaat akkoord met de voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van het monument die in artikel 4 worden geformuleerd.

De commissie merkt op dat het inhoudelijk dossier 4 voorschriften voor instandhouding voorop stelt. Het ministeriële besluit voegt evenwel nog een voorschrift toe waarin de zakelijkrechthouder ertoe wordt gehouden *'er voor te zorgen dat er geen metaaldetectie wordt uitgevoerd op de terreinen van het beschermd goed.'*

6. Artikel 5 somt de toelatingsplichtige handelingen op.

De commissie merkt opnieuw op dat het inhoudelijke dossier slechts verwijst naar één toelatingsplicht, m.n. 'de aanmerkelijke reliëfwijzigingen van de bodem'. In het beschermingsbesluit is evenwel sprake van een toelatingsplicht voor: 1° het wijzigen van het microreliëf; 2° graafwerken in functie van het bouwen, verbouwen of heropbouwen van constructies; 3° het plaatsen van ondergrondse leidingen.

De commissie vraagt zo eenduidig mogelijk te zijn inzake het formuleren van toelatingsplicht om mogelijke verwarring te voorkomen. Het is wenselijk de toelatingsplichten in het inhoudelijk dossier en het beschermingsbesluit op elkaar af te stemmen.

7. Op basis van bovenstaande argumentatie en opmerkingen geeft de commissie een gunstig advies.

Namens de Vlaamse Commissie voor Onroerend Erfgoed,

Michiel Deweirtd
Voorzitter